

Een Freudiaanse kijk op Van Gulik

Marco Huysmans / Roos Blomme

法官狄

RECHTERTIE.NL

© 2011

Gisteren kwam er een mailtje binnen van een Belgische dame genaamd Roos Blomme die vroeg of ik me haar nog herinnerde. Ze had eerder dit jaar drie exemplaren van het gedenkboek besteld. Dat herinnerde ik me natuurlijk wel: drie stuks, en dan nog uit het buitenland ook!

Roos legde in het mailtje uit waarom ze drie exemplaren nodig had. Voor het behalen van haar Master in de Klinische Psychologie aan de Universiteit van Gent had ze een scriptie geschreven over Robert van Gulik, een Freudiaanse interpretatie van een aantal aspecten uit zijn leven en werk. De drie boeken waren bestemd als aandenken voor haar promotor, haar begeleider en haarzelf.

Dat klonk interessant, dus ik vroeg haar of ik misschien een exemplaar van haar scriptie zou mogen hebben. Per omgaande kreeg ik een digitale versie toegestuurd die ik gretig begon te lezen. Het was in het begin even worstelen met de psychologische vaktermen, maar langzamerhand kwam ik erin en werd geboeid door de bijzondere kijk die Roos vanuit haar vak heeft op het leven van Van Gulik en zijn relatie tot de romanfiguur Rechter Tie.

Verderop vindt u een aantal passages uit haar scriptie die hopelijk zonder al te veel problemen ook voor een niet-psycholoog te volgen zijn. Ik wil echter graag beginnen met een mooi detail uit de Rechter Tie-romans dat mij tot nu toe niet opgevallen was.

Regendraak

In het begin van *Fantoom in Foe-lai* is Rechter Tie op weg naar zijn nieuwe standplaats. Zijn gezin en huisraad zouden pas later komen, wanneer hij “wat meer thuis zou zijn op zijn nieuwe post”. Hij had alleen wat kleren in zijn zadeltassen, en:

Zijn helper Hoeng Liang droeg de twee kostbaarste bezittingen van de rechter: het beroemde zwaard Regendraak, een erfstuk van de familie Tie, en een oud handboek van jurisprudentie... (p. 5)

Roos plaatst dit zwaard in de context van de opmerking van Van Gulik dat hij uit een geslacht van “sabeldieren” komt. Zijn vader, oom Piet en broers Willem en Ben waren allen in dienst van het leger. Zijn keuze voor de diplomatie was in dit opzicht een breuk met de familietraditie.

Van Guliks liefde voor die traditie komt volgens Roos terug in de figuur van Tsjiao Tai, de “de dappere en mysterieuze ex-militair”. De eerste ontmoeting tussen Rechter Tie en Tsjiao

Tai vindt plaats tijdens de reis naar Foe-lai. Tsjiao Tai en Ma Joeng proberen de rechter te beroven. Er ontstaat een zwaardgevecht dat wordt afgebroken als er een colonne van de militaire politie arriveert. Rechter Tie heeft zoveel respect gekregen voor de vechtkunst van zijn aanvallers dat hij ze redt door te zeggen dat ze zijn medewerkers zijn. Uit dankbaarheid melden ze zich later bij hem om inderdaad zijn medewerkers te worden.

Tsjiao Tai vraagt of hij het zwaard van de rechter eens mag bekijken.

De rechter reikte het hem toe en zei:

“Het draagt de naam van Regendraak.”

“Toch niet de beroemde Regendraak!”, riep

Tsjiao Tai uit, “de kling waar alle zwaardvechters met eerbied over spreken! Het was het laatste en beste zwaard driehonderd jaar geleden gewrocht door Drievinger, de grootste wapensmid die ooit geleefd heeft!”

“Volgens de overlevering”, merkte Rechter Tie op, “trachtte Drievinger acht keer deze kling te maken, maar elke keer mislukte het. Toen zwoer hij, dat hij zijn geliefde jonge vrouw aan de Riviergod zou offeren, als hij zou slagen. De negende keer gelukte het, en hij wrocht deze kling. Hij onthoofdde er onmiddellijk zijn vrouw mee op de oever van de rivier. Toen stak er een vreselijk onweer op en een bliksemschicht doodde Drievinger. Zijn lijk en dat van zijn vrouw werden door de woedende golven meegesleurd. Het zwaard is een erfstuk in mijn familie, het gaat steeds over op de oudste zoon.”

Tsjiao Tai trok zijn halsdoek over zijn neus en mond, opdat zijn adem de kling niet zou bezoedelen. Dan trok hij het zwaard uit de schede. Hij hief het eerbiedig op in beide handen en bewonderde de donkergroene glans en de haarscherpe snede die geen enkele keep vertoonde. Er was een eigenaardige glans in zijn ogen toen hij sprak:

“Mocht het voorbeschikt zijn, dat ik ooit door het zwaard zal sterven, dan bid ik dat mijn hartebloed dit zwaard zal kleuren.”

(p. 15)

Dit schreef Van Gulik in 1956.

Vijf jaar later schreef Van Gulik wat als laatste Rechter Tie-roman bedoeld was, *Moord in Canton*. Daarin probeert de schurk Mansour de rechter in zijn slaap te vermoorden met diens eigen zwaard. Net op tijd weet Tsjiao Tai dat te verhinderen, maar het kost hem zijn leven. Mansour stoot Regendraak diep in zijn borst.

In haar scriptie zegt Roos daarover:

Tsjiao Tai vertegenwoordigt het militaristische virus in van Gulik en zijn familie. Dat rechter Tie een speciale sympathie koestert voor deze trouwe helper, voelt de lezer doorheen alle boeken, maar wordt slechts éénmaal genoemd. Dit gebeurt als Tsjiao Tai dodelijk verwond wordt door de 'Regendraak', het zwaard van de rechter en erfstuk van de familie Tie: "De Regendraak zal altijd bij jou blijven, Tsjiao Tai. Ik kan niet het zwaard voeren dat het bloed droeg van mijn beste vriend."

En verderop:

Het zwaard van rechter Tie komt in de romans voor als hét symbool van mannelijkheid en vertegenwoordigt de persoonlijke geschiedenis van Robert van Gulik. Als 'telg uit een geslacht van sabeldieren' identificeert hij zich, bij middel van het zwaard, met zijn militaire afkomst. Het zwaard staat, als fallische betekenaar, tussen van Gulik en zijn vader in. Rechter Tie, de vader, bezit het zwaard. Tsjiao Tai wordt er door gedood. Hij neemt, evenals Robert zelf, zijn positie in het leger nooit meer in. De personages van Tie en Tsjiao vallen hier ook samen met de persoon van Robert van Gulik.

Über-Ich

De scriptie van Roos Blomme bestaat uit twee delen. Om u een globaal idee te geven van de inhoud, geef ik eerst een groot deel van de inleiding integraal weer. Vervolgens citeer ik een aantal passages die mij troffen. Voor meer informatie over de Freudiaanse theorie van het *Es*, het *Ich* en het *Über-Ich* verwijs ik u graag naar Wikipedia en andere bronnen.

'Rechter Tie, dat ben ik.'

Wet en verlangen in leven en werk van Dr. Robert van Gulik

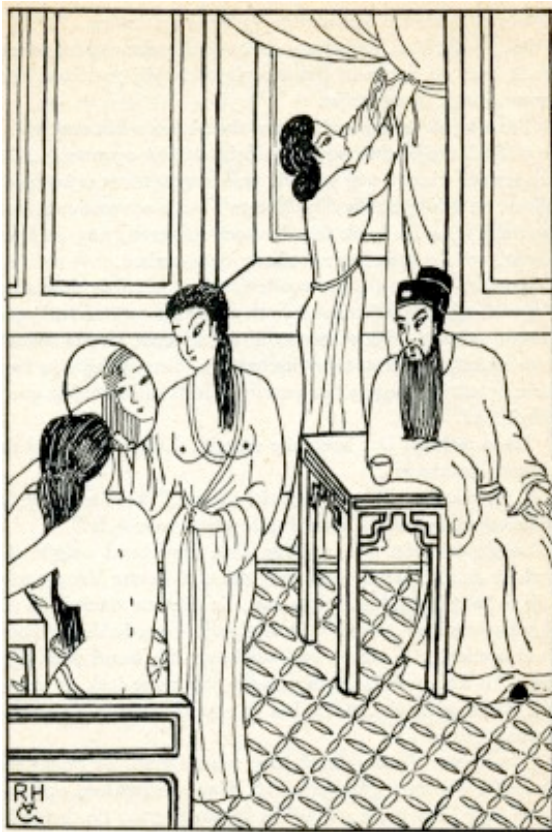
Rosette Blomme

Inleiding

Toen, jaren geleden, mijn echtgenoot Ignace en ikzelf aan de universiteit van Gent studeerden, kwam rechter Tie toevallig ons leven binnen. Het begon met een achteloos meegenomen roman uit de bibliotheek, maar binnen de kortste keren hadden we de zeventien verhalen over rechter Tie en zijn luitenanten uitgelezen. We lazen ze als ontspanning, maar de aartsconservatieve en steeds berispende Tie, de levensgenieter Ma Joeng, de mysterieuze Tsjiao Tai, de trouwe wachtmeester Hoeng en de zuinige, cynische Tao Gan kregen een plaats in onze gesprekken. Onlangs stelde ik mij de vraag wie die vreemde Nederlander kon zijn, aan wiens fantasie deze personages ontsproten waren. Een Nederlander, die wel uit een ander tijdperk scheen te komen en die een opmerkelijke uitspraak gedaan had: "Rechter Tie, dat ben ik." En tegen een vriend, de schrijver Ab Visser, zei van Gulik dat Tie "zijn Superego was en een traditie, een gedragspatroon vertegenwoordigde dat hij zelf niet alleen beaamde, maar ook trachtte te volgen." (van de Wetering, 1989) Verder nalezen van de biografie van Robert van Gulik staafde mijn vermoeden met een bijzonder kleurrijk figuur te maken te hebben en deed mij verlangen deze verhandeling te schrijven.

Gezien van Guliks eigen uitspraak, lag de keuze voor het bestuderen van het *Ideaal* en *Über-Ich* voor de hand, temeer daar rechter Tie op een zodanige wijze uitgetekend werd dat het niet anders kon of hij moest wel een bijzondere betekenis hebben. Dit zal het eerste deel van deze verhandeling vormen. We zullen trachten een antwoord te formuleren op de vraag hoe het komt dat van Gulik zich identificeerde met een Chinees rechter, detective, staatsman en hem als zijn *Ideaal* / *Über-Ich* beschouwde. Na een kort theoretisch overzicht maken we kennis met de personen die een belangrijke plaats bekleedden in het leven van de jonge Robert van Gulik en die bepalend geweest zijn voor zijn liefde voor het Oosten. Verder volgt de beschrijving van rechter Tie als van Guliks ideaal en wordt aandacht besteed aan Tie als vertegenwoordiger van de wet. Op het einde van dit eerste deel worden nog twee opvallende personages uit de romans gelicht. Twee figuren, die zich uit het openbare leven terugtrokken, en waardoor van Gulik nog een bijkomend aspect van zichzelf prijsgeeft. Dit zijn meester Kalbas, de zwervende taoïstische monnik en meester Kraanvogel, de filosoof als analyticus van rechter Tie.

Uiteraard kon ook een korte studie over Roberts moeder en de vrouwen in zijn leven niet

ontbreken. Daar was dan ook na het lezen van de uitgebreide biografie alle redenen toe. Dit wordt dan deel 2 van deze verhandeling. In van Gulik, de schrijver en kunst- en muziekliefhebber, herkennen we ongetwijfeld zijn moeder en de ontmoetingen met zijn eerste vaste vriendin Nellie en zijn Japanse vriendin Kachan noemde hijzelf keerpunten in zijn leven. Daarnaast zien we eveneens een, bijna dwangmatig te noemen, prostitutiebezoek. Van Gulik trouwde met de Chinese Shih-fang en ook Tie kan zich gelukkig prijzen in een 'ideaal huwelijk'. Rechter Tie's luitenanten, Ma Joeng en Tsjiao Tai, krijgen daarentegen alle vrijheid om van het leven te genieten. Volgens van Gulik, die zichzelf een 'telg uit een geslacht van sabeldieren' noemt, is Ma Joeng de bohémien in zichzelf, Tsjiao Tai de vertegenwoordiger van het militaristische virus in zijn familie.

[...]

Deel 1: Ideaal en Über-Ich in het leven van Robert van Gulik

[...]

Van Gulik maakt dus kennis met rechter Tie een jaar nadat hij Japan heeft verlaten. Hij is dan 33 jaar oud en zijn carrière heeft dan al voor een groot deel vorm gekregen. Het is dus niet zo dat rechter Tie als voorbeeld heeft gefungeerd voor van Guliks leven. Wel kan hij aangegrepen geweest zijn door de gelijkenissen in hun beider leven en dit verder uitgewerkt hebben in zijn boeken met Tie als de perfecte van Gulik. Ook Tie kwam uit het hogere sociale milieu - zijn vader was een hoge ambtenaar in de hoofdstad - en zag zich niet voor de moeilijkheden geplaatst waarmee een tijdgenoot uit de lagere kringen te maken kon hebben. Het

was te verwachten dat hij de examens van de keizerlijke universiteit zou halen. Evenals van Gulik was hij voorbestemd voor een glanzende carrière en Tie's beroep, rechter, evenaart de machtspositie van een gezant. Evenals van Gulik beoefent hij de kalligrafie en hecht hij veel belang aan deze kunstvorm en opmerkelijke bijzonderheden zijn dat zowel Tie als van Gulik slingerapen hielden en de luit bespeelden (van de Wetering, 1989). Hoe komt het nu dat van Gulik zich identificeert met een Chinees staatsman en hem als zijn ideaal of Über-Ich beschouwt? En wie (of wat) vertegenwoordigen Tie's vaste helpers? En wat is het ideaal van Robert van Gulik zelf? Daar rechter Tie door van Gulik zelf zijn 'Superego' genoemd wordt, en we van de veronderstelling uitgaan dat hij de Freudiaanse literatuur kende - hij heeft in het Oosten meerdere voordrachten gegeven over psychoanalyse, onder meer een voordracht over 'Psychoanalyse en Mandala's' aan de universiteit van Kuala Lumpur (Barkman, 1994, p. 250) - zullen we deze uitspraak trachten te interpreteren en proberen te begrijpen wat ze voor van Gulik zelf betekende.

[...]

Van Gulik was er trots op 'landsdienaar' te zijn en hechtte veel waarde aan zijn ambtelijke status, waarvan hij alle praktische, persoonlijke voordelen goed benutte. Toch was hij excentriek en onconventioneel, en men kon er niet op rekenen dat hij zijn instructies letterlijk zou opvolgen. Vaste diensturen waren niets voor hem. Hij voerde weinig uit - iedereen wist dat hij nauwelijks werkte - want hij had het te druk met zijn verschillende studies. Maar als het belangrijk was, beschikte hij altijd over het goede contact of had hij vlug een indringend rapport klaar. Niemand, ook zijn hoogste chef niet, zou het in zijn hoofd halen hem te zeggen dat hij meer werk moest verrichten. Van Gulik vindt dat hij, als diplomaat, recht heeft op speciale privileges en ziet er geen graten in er naar hartelust gebruik van te maken. Ook dit kenmerkt de dwangneurotische positie. "Hun rechtvaardigheidsgevoel komt hierdoor niet onder druk, ze menen dat ze daar recht op hebben en ze vinden dat hun privileges evident en rechtmatig zijn. Ze kunnen er zelfs heimelijk van genieten." (Taccoen, 2005, p. 97) Volgens van Guliks dochter Pauline domineerde hij in erge mate zijn omgeving. Hij liet zich door geen enkele van zijn medewerkers tutoyeren en hield hen voor dat je die lui in Den Haag vooral niet moest verwennen en dat je in je rapportage hooguit de helft moest opnemen van wat je wist (Barkman, 1994). Door steeds een deel van de belangrijke informatie achter te houden, houdt van Gulik macht en controle.

[...]

Na de studie van dit eerste deel, zien we een Robert van Gulik die kiest voor het verlangen van de moeder en zijn leven wijdt aan kunst, muziek en literatuur. Toch blijft er een verdeeldheid bestaan omtrent het niet kiezen voor

de vader. In de romans wordt dit geïllustreerd door de figuur van Tsjiao Tai, zijn lievelingspersonage. Het hoofdpersonage, Rechter Tie, is van Guliks vader, de perfecte landsdienaar en vertegenwoordiger van de wet én van Guliks ideaal, de ambtenaar-geleerde. Doch, door de creatie van bepaalde figuren zoals meester Kalbas en meester Kraanvogel, laat Robert van Gulik een ander aspect van zichzelf zien. Hij droomt ervan zich uit het openbare leven terug te trekken en de jaren die hem nog resten al mediterend door te brengen.

Deel 2: Robert van Guliks zoeken naar de ideale vrouw

[...]

Roberts moeder, zelf kunstminnend, stimuleert zijn interesse in de wajang en moedigt hem aan alles op te schrijven wat hij ervan weet, dit eveneens met de bedoeling dat zijn Nederlandse schrijfstijl verbetert. Robert identificeert zich als het ware met zijn moeder. Muziceren wordt één van zijn voornaamste hobby's, hij schrijft tientallen boeken, wordt een verwoed kunstverzamelaar en omringt zich steeds met kunstenaars, schrijvers en muzikanten. Het zou kunnen dat Robert haar lievelingskind was. Volgens van Gulik heeft zijn moeder het in Indonesië niet altijd gemakkelijk gehad. Ze stond er vaak gedurende lang tijd alleen voor daar zijn vader er deelnam aan verschillende veldslagen. Maar dan was Robert er, de jongste - hij was er vaak ziek daar hij aanvankelijk het warme, vochtige klimaat niet verdroeg - en diegene die haar interesses deelde. Robert was er toen enkel met zijn vijf jaar oudere zus, zijn drie broers waren in Neder-

land in internaten geplaatst. Zijn zus wordt beschreven als een sportief meisje, dat hield van dieren en van de natuur. Roberts moeder was fier op hem en verwachtte veel, daar ze hem al op jonge leeftijd stimuleerde om te schrijven. Mogelijks zocht zijn moeder bij Robert wat ze miste bij de vader.

[...]

In het citaat van Robert van Gulik wordt Kachan door hemzelf getypeerd als de vrouw die onderworpen is aan de Wet, meer nog, die zichzelf eraan onderwerpt. Ze kent de regels van het Japanse leven en de positie van de vrouw en ze aanvaardt die positie welbewust. Ze schikt zich volledig naar de wetten die haar leven bepalen. Haar taak is welomlijnd en haar enige interesse, Japanse historische films en theater, wordt door van Gulik geïnterpreteerd als een vraag en letterlijk ingevuld. Zo wordt haar verlangen lamgelegd. Het verlangen van Robert van Gulik zelf wordt gecapteerd door de 'gecastreerde vrouw', de vrouw die onderworpen is aan de Wet, die niet geniet en waarover hij controle heeft zodat hij op die manier zijn macht kan uitoefenen. Dit is de manier waarop van Gulik, als verdeeld subject, zich verhoudt tot het object van zijn verlangen [...]. Opmerkenswaardig is dat in 'Nagels in Ning-tsjj' (1963) rechter Tie verliefd wordt op een vrouw die, evenals Kachan, zichzelf aan de wet onderwerpt en waarin Tie's aantrekkingskracht op haar schuilt in de zekerheid dat hij de wet op een strikte manier zal toepassen.

[...]

In het liefdeleven van Robert van Gulik zien we de opsplitsing van de vrouw in de madonna (zijn latere Chinese echtgenote) en de hoer. Hij verwerft controle over de meisjes door ze te betalen en contractueel vast te leggen wat hun rechten en plichten zijn. Hij negeert hun verlangen en reduceert het liefdesspel tot een technische aangelegenheid, waarbij ook zijn woordgebruik aan duidelijkheid niets te wensen overlaat. Hun verlangen wordt lamgelegd door de financiële transactie. De vrouwen zijn dienstmeisjes die hij bezit of hoeren zonder verlangen. Zoals het Russische meisje in Harbin, waar hij onmiddellijk mee wil trouwen. Hij is bang van de vrouw die geniet, deze vrouw moet ten allen tijde onder controle gehouden worden. In het geval van Kachan, zien we dat hij tegemoet komt aan haar vraag om naar het theater of de film te gaan, maar daarnaast is ze enkel het 'dienstmeisje dat de gunsten van haar meester geniet'. Hij beantwoordt haar vraag letterlijk en houdt zo haar tekort open. Hij reduceert haar verlangen tot een vraag in de hoop hiermee te ontsnappen aan haar verlangen. Zo houdt hij controle en creëert hij afstand. "De Ander mag niet volledig gemaakt worden, want dit zou de verdwijning van het subject zélf impliceren, wat tot elke prijs vermeden moet worden." (Verhaeghe, 2002, p. 323)

[...]

Shih-fang hield zich bezig met de 'binnenkant' en had niet veel belangstelling voor de 'buitenkant'. Dit hield in dat er nooit gesproken werd over zijn kantoorwerk, noch over zijn wetenschappelijke activiteiten. Wanneer hij uitging, vroeg ze hem nooit waarheen en wanneer hij thuiskwam, vroeg ze nooit wat hij had gedaan. Daardoor was zijn thuis altijd een oord van rust en ontspanning geweest voor hem. Wanneer hij de drempel overschreed, liet hij alle zorgen over 'buiten' geheel achter zich (Barkman, 1994).

Van Gulik, die altijd op zoek was naar de ideale vrouw, idealiseert hier zeer sterk zijn 'Chinese' huwelijk. Op de vraag aan Shih-fang of het haar echt niets kon schelen waar Robert heenging en wat hij deed, en of dat, zoals hij beweert, gebaseerd is op Chinese beginselen, antwoordt zij:

Natuurlijk is dat niet Chinees! Maar hij praatte haast nooit met mij en ook heel weinig met de kinderen. Hij vertelde me niets over zijn werk en andere bezigheden en dus vroeg ik ook maar niets. Wanneer hij thuiskwam, verdween hij meestal meteen naar zijn studeerkamer. Hadden we gasten, dan nam hij ze na het eten ook mee daarheen. We gingen wel eens samen naar een tentoonstelling of een film en soms maakten we een wandeling in een rustige buurt dicht bij ons huis. (Barkman, 1994, p. 191)

Van Gulik wil een vrouw die er altijd voor hem is en die haar functie als diplomatenvrouw op een perfecte wijze invult. Ze is de geïdealiseerde vrouw, de vrouw die zich opoffert voor zijn carrière en daarin haar erkenning krijgt. Ze is een vrouw zonder begeerte. Als moeder van zijn kinderen vormen ze samen het perfecte gezin, het ideale huwelijk. Wat de bekommernissen van Shih-fang zijn daarentegen, daar kan hij zich heel moeilijk in inleven. Hij houdt haar verlangen op afstand.

[...]

Opvallend in Robert van Guliks omgang met vrouwen is een steeds zoeken naar een niet bedreigende vrouw. De prostituees hebben geen verlangens, Kachan is gebonden door de regels en wetten, die ze zichzelf oplegt en ook zijn eigen Chinese vrouw zit gevangen in haar eigen sociale milieu. De vrouwen van rechter Tie zijn nauwelijks aanwezig in de romans en Ma Joeng en Tsjiao Tai vertegenwoordigen een van Gulik, die op de vlucht slaat voor de vrouw die teveel geniet.

Conclusie

[...]

In het eerste luik hebben we trachten van Guliks eigen uitspraken 'Rechter Tie, dat ben ik' en 'Rechter Tie is mijn Superego' te interpreteren. Van Gulik stamde uit een familie van militairen en hij noemde zijn vader de perfecte westerse landsdienaar. Aan dat beeld heeft hijzelf niet kunnen of willen voldoen, maar hij creëerde wel het personage van rechter Tie, als de plichtsbewuste dienaar van het volk, die

voor zichzelf geen enkele zwakte toestond. In die zin staat Tie voor het ideaal van de machtige vader, het imaginaire ideaal waarin geen enkel tekort toegelaten is. In 'De schrijver en het fantaseren' (1908) schrijft Freud dat onbevredigde wensen de drijvende krachten achter fantasieën zijn en iedere fantasie een correctie op een onbevredigende werkelijkheid. De uitspraak 'Rechter Tie, dat ben ik' zou dan kunnen staan voor 'Rechter Tie is wat ik zou willen zijn.'

[...]

Dit brengt ons bij het tweede luik, de verhouding tot de vrouw-moeder. Robert van Gulik was het lievelingskind van zijn moeder en hij kiest voor haar verlangens. Hij wordt schrijver, muzikliefhebber en kunstverzamelaar. Maar tegelijkertijd is dit moederlijke verlangens bedreigend en ambivalent. Van Guliks relatie tot de vrouw wordt gekenmerkt door een tendens naar afstand en controle en de vrouw wordt gereduceerd tot een passief object van zijn genot. Zijn eerste vaste vriendin Nellie kan beschouwd worden als de vervangster van zijn moeder. Ze is 18 jaar ouder, zet hem aan tot schrijven en is zangeres en pianiste. Maar twee andere belangrijke vrouwen in zijn leven, Kachan en zijn echtgenote Shih-fang, zijn onderworpen aan een beperking van het genieten. Kachan door de regels en wetten, die ze zichzelf oplegt; Shih-fang door de gouden kooi van het milieu waarin ze zich bevindt. En rechter Tie wordt slechts éénmaal verliefd, verliefd op mevrouw Kwo, die zelf de wet vertegenwoordigt en erop staat dat die ook op haar toegepast wordt.

Voorzichtig uitgedrukt, zouden we kunnen stellen dat het verlangen van Robert van Gulik gecapteerd wordt door de vrouw die onderworpen is aan de Wet, 'gecastreerd', voor wie er geen ongebreideld genot bestaat. De vrouw zonder eigen verlangens, die zichzelf onderwerpt en waarover hij controle heeft.

[...]

Dat deze verhandeling de waarheid niet in pacht heeft, is uiteraard de evidentie zelve. Het is slechts een persoonlijke interpretatie van persoonlijk geselecteerde gegevens. Mijn dank om deze scriptie dan ook op deze manier te lezen.

Over Roos Blomme

Roos Blomme behaalde haar diploma van apotheker aan de Universiteit Gent. Zij kreeg daarna meer en meer interesse in het psychisch aspect van bepaalde ziektebeelden en studeerde psychologie, eveneens aan de Universiteit Gent. Ze bekwaamde zich in de psychoanalyse door seminaries en bijscholingen. Met de hier besproken scriptie behaalde Roos haar Master in de Psychologie, optie Klinische Psychologie. Haar promotor was prof. dr. Filip Geerardyn en ze werd begeleid door Lic. Abe Geldhof. Ze houdt nu praktijk te Oostende.

高
羅
佩